

ASPECTES MUSICALS DE LA FESTA DE MOROS I CRISTIANS DE LLEIDA

Ramon Fontova, Pau Plana i Robert Querol

L'any 1996 es crea a Lleida la Festa de Moros i Cristians. En aquest moment es comença a viure a la ciutat un moviment de ressorgiment de manifestacions i elements festius de la cultura popular, com són la recuperació del Ball de *Bastonets* a principis dels noranta, la creació de Castellers de Lleida l'any 1995, o la confecció de nous capgrossos i d'un grup de cavallets per part de la Paeria, l'any 1997, després de que els antics haguessin desaparegut feia uns quants anys.

La idea de crear una representació de la lluita entre moros i cristians és, però, anterior a aquest període, i va molt lligada a la degradació física i l'abandó social del casc antic de la ciutat. Així, ja a mitjans dels anys vuitanta, el col·lectiu de veïns i comerciants del carrer Cavallers (el més cèntric i conegut del casc antic) es plantejà la realització d'algun tipus d'iniciativa que revitalitzés la vida social i cultural del barri. En aquell moment havien estat ja força divulgades les notícies sobre representacions de lluites entre sarraïns i cristians a Lleida¹. Aquestes notícies eren en el moment, però, força confuses, sense especificar clarament quin era el tipus de representació que s'havia donat històricament (balls parlats, desfilades commemoratives d'esdeveniments històrics, representacions de les diferents comunitats religioses de la ciutat a l'edat mitjana, etc.). Basant-se en aquestes informacions, es plantejà la recuperació d'aquestes representacions i, sota l'impuls de Jaume Aluja, es començà a treballar per poder treure-les al carrer, com a festa de moros i cristians.

Mediàticament i social, aquestes representacions festives de lluita entre moros i cristians s'associen al País Valencià, i és allí on els impulsors van anar a cercar els models i referents per a la creació de la festa lleidatana. La idea era crear una manifestació festiva important, tant quantitativament com qualitativa, i per aquest motiu es trigà prop d'una dècada entre el plantejament de la idea i la seva materialització. Durant aquest període es realitzaren varis viatges a Ontinyent, a la Vall d'Albaida, per tal d'establir contacte amb la Festa de Moros i Cristians de la localitat, i agafar idees exportables al projecte lleidatà.

¹ L'any 1986 es publica dins de la col·lecció d'estudis locals "la Banqueta, quaderns de divulgació ciutadana", promoguda per l'ajuntament de Lleida, el volum *Cultura popular a Lleida, 1150 – 1950* de Xavier Massot i Martí. També eren conegudes les notícies que donà Joan Amades al Volum III del *Costumari Català*.

Aquesta manifestació festiva s'ha acabat estructurant en un sol dia, dins el marc de la Festa Major de Sant Anastasi, de manera que al matí és realitza l'entrada de comparses infantils amb vestit de diari i la presentació de bandes. A la tarda és realitza l'anomenada *entrada de moros i cristians* amb les comparses amb vestit de gala, moment de màxim esplendor de la Festa, que acaba a la nit amb la batalla, en la què un any guanyen els cristians i al següent guanyen els moros.

La Festa lleidatana nasqué, doncs, seguint el model valencià, però amb vocació d'originalitat i d'incorporar elements propis que li donessin singularitat, l'alternança en la victòria per una part i la música per altra banda poden ser-ne un bon exemple.

Les publicacions que parlaven sobre els moros i cristians de Lleida recollien diverses melodies. Joan Amades en el *Costumari*² dóna una melodia del ball de moros i cristians de Lleida recollida per Josep Pinyol. Aquesta mateixa melodia, amb la indicació d'ésser l'executada per als cristians, juntament amb d'altres d'indicades per als moros les dóna Xavier Massot en dues publicacions³.

Aquestes músiques han estat un dels elements utilitzats per a donar identitat pròpia a la festa lleidatana. A partir de l'any 1999, s'incorporen de forma protocol·lària a l'esdeveniment festiu, usant-les per acompanyar les capitania cristiana i mora.

El fet d'haver estat recollides com a melodies tradicionals, va fer plantejar quina havia d'ésser la formació que les havia d'interpretar. L'opció escollida finalment, fou la d'una colla de grallers per a la interpretació de la melodia cristiana i una cobla de ministrers per a la mora. Ara bé, les formacions més habituals d'aquest tipus no permetien donar la magnitud sonora requerida enfront a les bandes i al context físic de la desfilada. Així, tant la formació de grallers com la de ministrers són significativament més grans en nombre de músics que les que es configuren habitualment en la majoria de seguicis festius. Els arranjaments fets per a les melodies també han intentat no desdir del context, i busquen una sonoritat efectista i adient per a solemnitzar la desfilada i els moments en els que s'interpreten.

La melodia coneguda avui dia com a *Entrada cristiana*, s'interpreta a l'entrada de gala, acompanyant el seguici de la capitania cristiana, i també durant l'acte del Mig Any Fester, que té lloc al mes de novembre de cada any, durant el moment en el què

² Amades i Gelats, J. *Costumari català*. Vol. III. Barcelona. Ed. Salvat & ed. 62. 1983. p. 598.

³ Massot i Martí, X. *Cultura popular a Lleida, 1150 – 1950*. Lleida. Ajuntament de Lleida. 1986. (La Banqueta; 6). p. 48.

Massot, X. ; Pedrós J. *50 melodies ponentines per a gralla*. Lleida. Associació cultural Lo Carrau. 1996. p. 32-35.

s'executa el relleu entre comparses per ostentar la capitania cristiana de la festa de l'any vinent. Aquesta tonada no és pas exclusiva de Lleida, sinó que també s'ha recollit a Tarragona com a ball de moros i cristians⁴.

En el cas dels moros trobem més varietat en les músiques. S'interpreten quatre tonades amb els noms de *Avís dels moros*, *Marxa mora*, *la Fam* i *Ball de la Sarra*. Aquests són els noms amb els que les recollí Xavier Massot⁵ i així s'anomenen avui dia. Totes elles s'interpreten en l'entrada de gala. En el relleu de caid moro del Mig Any Fester, es toca només la *Marxa mora*, amb formació de cobla de tres quartans. Aquestes tonada, junt amb la coneguda com *Avís dels Moros*, fins al moment només han estat recollides a Lleida. Josep Pinyol i Mirada, en un treball inèdit dipositat al fons de l'Obra del Cançoner Popular, recollí aquestes melodies com a ball de moros i cristians de Lleida, de boca de Plàcid Brugulat, un cafeter lleidatà, l'any 1923.

Fins ara hem parlat de les peces tradicionals pròpies de la festa lleidatana, però en tota festa de moros i cristians del País Valencià la formació musical indissociable és la banda. A Lleida, seguint aquest model festiu, des d'un bon inici es va comptar amb la presència de diferents bandes i societats musicals del País Valencià. La seva participació a la festa ha estat constant i la importància de la seva música es veu reflectida en l'acte matinal de la diada, en el què les bandes es presenten al públic i interpreten una peça conjunta a la plaça de Sant Joan. La seva funció bàsica a la festa és, però, l'acompanyament de les filades de les diferents comparses en l'entrada de gala. Les bandes interpreten les clàssiques marxes mores o cristianes valencianes, que serveixen perquè les filades puguin portar el pas.

Tot i que, com hem comentat anteriorment, la majoria de les peces que s'interpreten són el que podem anomenar "clàssics" de moros i cristians, la festa de Lleida també ha creat algunes melodies pròpies: una marxa mora titulada *Pepe el moro*, estrenada el 1998 i dedicada a Josep Escartín, un veterà fester moro de la comparsa dels *Banu-Hud*, i una marxa cristiana titulada *Rosabel*, dedicada a Rosabel Escartín, de la comparsa dels *Al-Ieridís*, germà i filla, respectivament, del compositor de les músiques, Francisco Escartín, conegut músic lleidatà.

⁴ Bonet i Vallverdú, R. *La gaita y el tamboril. Colección de 30 cantos populares pastoriles*. Vidal é hijo y Bernareggi. 1888. p. 11. Un estudi comparatiu d'aquesta melodia fou publicat per Xavier Bayer en el llibre *Del ball de moros i cristians al Penedès*, editat per Vilatana a Vilafranca del Penedès el 1998.

⁵ Op. Cit. 1996.

Aquestes dues marxes han tingut una presència irregular a la festa. A diferència de les tonades tradicionals, que tenen una presència i funció protocol·làriament ben definides, les marxes per a banda no s'han interpretat, fins a la data, de manera fixa en moments concrets. Tot i això, s'han tocat alguns anys en el concert conjunt de la presentació de bandes o en l'acte del Mig Any Fester.

En aquest acte, s'ha optat, també, per la presència d'una banda valenciana que interpreta alternativament marxes cristianes o mores, segons s'efectuï el relleu de penons/alams, barons/xeics, de cada comparsa.

Hem parlat de les músiques pròpies tradicionals i de la música de banda. Però dins de la festa, s'hi troben altres paisatges sonors que acaben de configurar el seu univers musical. Així en els seguicis de les capitànies, durant l'entrada de gala, hi podem trobar la presència de grups de percussió, colles de dolçainers valencians, colles de grallers, etc., que contribueixen al major lluïment del seguici.

La Festa de Moros i Cristians de Lleida presenta, doncs, els arquetips musicals de les festes valencianes, amb unes particularitats prou importants, com són l'ús de melodies tradicionals de balls de moros i cristians, amb una funció ben definida en l'estructura festiva i que li donen una singularitat diferenciadora.

**Ramon Fontova i Carles
Pau Plana i Parés
Robert Querol i Bútia**

Lleida, 20 d'octubre de 2006

Original publicat a 'Caramella' núm. 16 (gener-juny de 2007)